

NAPLNĚNÍ SNU: VYBUDOVÁNÍ ČESKOSLOVENSKÉ NEMOCNICE V BAGDÁDU

Kateřina Bartošová – Miloslava Turková

Summary:

FULFILLMENT OF A DREAM – CONSTRUCTION OF A CZECHOSLOVAKIAN HOSPITAL IN BAGHDAD

On March 15, 1925, Czech medical doctor – MUDr. Vlasta Kálalová made another significant step to fulfil her dream – to build a Czechoslovakian hospital in Baghdad. On that day, following many obstacles on the difficult journey from Constantinople further to the East she reached Baghdad, the Capital City of Iraq’s Kingdom – her future workplace. In this city she lived and worked, with a brief interruption in 1927, the next seven years. Shortly after arrival, she managed to acquire from the English colonial administration a license to practice medical profession. Since the start of her medical work, large number of patients came for help to the newly opened medical office, and so already in December 1925 a surgical clinic of MUDr. Vlasta Kalalova was established, based on approval secured from English authority – the so called “Mustausaf Czechoslovak”. She ran this “Czechoslovakian Dispensary for Surgical and Gynecology Maladies”, including a room for the sick and modern operating theatre, very successfully until 1932. She was assisted only by a Czech registered nurse and unqualified Assyrian assistant.

Česká lékařka MUDr. Vlasta Kálalová¹ učinila 15. března roku 1925 další významný krok na cestě za svým snem – zřízením československé nemocnice

---

¹ MUDr. Vlasta Kálalová pocházela z Bernartic u Tábora. Narodila se 26. 10. 1896. V roce 1922 promovala s vynikajícími výsledky na lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Specializovala se v oboru pro ženu tehdy revolučním – chirurgií. V říjnu roku 1924 odjela do Cařihradu, kde získávala praxi na lékařské fakultě a klinikách. Věnovala se zde hlavně gynekologii, oboru, jehož znalost považovala pro své další působení za nezbytnou. Během pobytu v tureckém hlavním městě se kromě získávání medicínských zkušeností věnovala hlavně zdokonalování svých jazykových znalostí. Ještě za studií medicíny se zaměřila i na studium orientálních jazyků a kromě světových jazyků ovládala i arabštinu, perštinu a turečtinu.

v Bagdádu. Toho dne po překonání všech překážek na strastiplné cestě z Cařihradu dále na východ dorazila do Bagdádu, hlavního města království iráckého – svého budoucího působiště. V tomto městě pak žila a pracovala s krátkou přestávkou v roce 1927 následujících sedm let. Záhy po příjezdu se jí podařilo získat od koloniální anglické správy povolení k výkonu lékařské praxe. Od počátku jejího lékařského působení vyhledávalo pomoc v nově otevřené ordinaci veliké množství pacientů, a tak už v prosinci roku 1925 vznikla s povolením anglických úřadů chirurgická klinika MUDr. Vlasty Kálalové – tzv. *mustausaf czechoslovak*. Tento „Dispensář československý pro nemoci chirurgické a ženské“, v němž nechyběl pokoj pro nemocné ani moderně vybavený operační sál, provozovala s velmi dobrými výsledky až do roku 1932, a to jen s pomocí české diplomované sestry a nekvalifikované asyrské pomocnice.² Zachránila zde životy mnoha lidí, zejména žen, neboť muslimské ženy z náboženských důvodů odmítaly nechat se vyšetřit lékařem – mužem. V letech 1928–1932 byla MUDr. Vlasta Kálalová jedinou ženou – lékařkou v celém iráckém království. Vedle léčby pacientů se během svého pobytu v Iráku věnovala také výzkumu tropických nemocí – vyvinula imunizační metodu proti kožní leishmanióze³ a badatelské činnosti v oboru entomologie – pro Národní muzeum v Praze získala cenný materiál čítající mnoho tisíc exemplářů. Léta strávená v Bagdádu se stala významným mezníkem i v jejím osobním životě – v roce 1927 se provdala za Itala narozeného v Cařihradu Jiřího Silvia Di Lotti a založila zde rodinu. Ve zdejších pro Středoevropanku obtížných klimatických podmínkách přivedla na svět dvě děti, v roce 1928 syna Radbora a v roce 1931 dceru Drahomilu Lydii. Obrovským pracovním nasazením a horkým klimatem vyčerpaný organizmus obětavé lékařky zasáhla začátkem 30. let vážná choroba a na jaře roku 1932 byla MUDr. Vlasta Di Lottiová nucena opustit své bagdádské působiště a vrátit se s rodinou do Československa.

Své vzpomínky na Bagdád shrnula MUDr. Vlasta Kálalová – Di Lottiová o čtyři roky později v rukopisu vzpomínek, který nazvala „Přes Bospor k Tigridu“. Následující výběr úryvků z těchto vzpomínek navazuje na první část publikovanou v roce 2003 pod názvem „První kroky na cestě za snem – československou nemocnicí v Bagdádu“.⁴ Jednotlivé úryvky nejsou upraveny podle

² MUDr. Vlasta Kálalová usilovala o to, získat do svého dispensáře ještě druhého lékaře a později svého následovníka. Nikdo z jejich československých kolegů však neprojevil o práci v Bagdádu zájem.

³ Tato infekční choroba známá jako tzv. bagdádská boule postihla tehdy téměř každého tamního obyvatele. Nemoc způsobovala výrazné jizvy, které v oblasti obličeje mnohdy způsobovaly jeho deformaci.

⁴ Srv. Bartošová, K., Turková, M.: *První kroky na cestě za snem – československou nemocnicí v Bagdádu*, Lidé města, roč. 2003, č. 11, s. 86–103.

současných pravidel českého pravopisu a představují přesný přepis dílčích částí druhého dílu původního rukopisu:

Hotelový pokoj s velkou sloupkovou železnou postelí k zavěšení sítě proti komárům, se mi zdál cizí muslimskému Bagdadu. Cizím starobylému městu, které jsem hledala. Připadala jsem si v nedělním odpoledni na konci své cesty stísněně osamělou. Což navštívit rodinu, pro niž mi dal dopis Zija Halebí, bratr paní Kadrie? Viděla bych zdejší soukromý dům. Byla bych na chvíli v rodinném kruhu. Vypravila jsem se tedy z Ra's-el-Karja po hlavní třídě do severní části města. Dopravu obstarávají a r a b á n e, drožky s koňským potahem. Je tu však také plno automobilů, na chodnicích čilý ruch pěších. Arabáne zastavila

několik kroků za fajansovou mešitou Hajdarovy čtvrti. Kočí mi ukázal na dům se sloupovým podloubím, s arkýří a dlouhým balkonem. ...Zkusila jsem mosazný kruh klepadla. Úder měl temný zvuk domovního prázdna. Okamžitě se však objevil bělovouší kmet s fezem na hlavě. „Mustafa Kámil je doma?“ Ne, není. Ale mohu jít dál, ohlásí mne jeho sestře. Pojistil zas domovní dveře pevnou železnou závorou a popošel k rohu dlážděného dvorku, kde zabušil na druhé dveře. „Minu?“ ozval se z dálky ženský hlas. „Kdo to?“ Je slyšet klapot opánků. „Džá'a-l chtár,“ volá stařec. „Přišel host“. Zaskřípala závora. Opatrným pootevřením mě vypouští zahalená ženská postava do druhého, „zakázaného“ dvora. ...V harému je ticho, jako by nikdo nebyl doma. Jen opánky ženy v řídce tkaném, hrubém vlněném pláští klapou po pavlači. ...Moje národnost jim působí zřejmě rozpaky. Nevědí co počít s tím dlouhým zvláštním jménem, kam je zařadit. Lehlistan? Ne, také ne. Polsko je naším slovanským sousedem, nejsme však Polsko. Rusové? Jsou naši příbuzní, ale

MUDr. Vlasta Kálalová v době svého působení v Bagdádu (kolem roku 1926)

my nejsme Rusko. V jejich otázkách je zvědavá tajemnost a bázeň před důvěřivostí, i srdečná přívětivost. „Máku Arab endkom?“ Nejsou u vás Arabové? Podivno. A ty ses naučila Arabsky. – Otec a matka jsou živi. Bratr a sestra. „Jak tě dovolili na tak dalekou cestu?“⁵

Dr. Dunlop... V roce 1919 zřídil v Bagdadě občanskou nemocnici v barácích u severního nádraží a přesídlil s ní za čtyři léta do turecké „Medžidie“, které propůjčil Fejsal I.⁶ jméno Královská nemocnice. ... Provedl mne nemocnicí a seznámil mě s ošetřujícími lékaři.

Zvlášt srdečně mě přijal jeho zástupce, chirurg Sá'ib. „Naše ženy by velmi potřebovaly ženského chirurgického léčení,“ řekl, když jsme osaměli. „Považují za zneuctění, mají-li se ukázat muži. Dávají přednosti smrti před operací. Nebo nám je přivezou k operaci již umírající. Bylo by záslužné, kdybyste tu zůstala. Musela byste mít ovšem velkou trpělivost a připravit se na to, že by vám bylo z počátku leckdy těžko. Nesměla byste se dát odradit nevědomostí našich lidí. Ale přinesla jste s sebou lásku k Arabům a znalost jazyka – to je velká pomoc.“⁷

Dr. Dunlop byl předsedou, Sá'ib jednatelem bagdadského lékařského spolku. Pozvali mne na schůzi, která se konala téhož odpoledne. Tak jsem měla příležitost seznámit se s francouzskou kolegyní Pinovou. Usadila se v Bagdadě před půl rokem, strávila tu první zimu. Poznala jsem zároveň bagdadské praktické i odborné lékaře. Byli mezi nimi Arabové, Turci, kurdský dermatolog, habilitovaný pražskou fakultou, syrský okultista a několik izraelitů irackého i cizozemského původu.... Řecký lékař Stavros Anagnostides mi pravil: „Když ke mně přiveďte nemocnou muslimku, dovoluji mi sáhnout jí na tepnu jen přes plášť. Na jazyk a na oči se smíme podívat, jen když postupně zastrou průvodkyně okolní části obličeje. Když je potřeba vnitřního vyšetření, posíláme je do nemocnice. Ale tady je také nemohou prohlédnout lékaři. Jen chaldejská řeholnice masoeur Terází. Už od tureckých dob jej jí tu svěřena gynekologická diagnostika i léčba.“⁸

Epidemiolog major Hegg byl na zdravotním úřadě jediným přívětivým Angličanem. On zapracoval Sámího Šeuketa. Mně povzbudil k tomu, abych přednášela o zdravotnictví na dívčích školách. Řekl mi, že název Universitas C a r o l i n a na

⁵ Rukopis vzpomínek s. 155–157

⁶ Irácký král Fajsal I. vládl v letech 1921–1933.

⁷ Rukopis vzpomínek s. 163–164.

⁸ Rukopis vzpomínek s. 164–165.

mém diplomu vzbudil pochybnost o úrovni této vysoké školy. Z názvu není patrným predikát zakladatele. „Mohla by to být jen nějaká soukromá kolej. Dr. Dunlop sice ujistil, že jste doktor alright, přesto však zahájili prostřednictvím britských zastupitelských úřadů pátrání o vědecké úrovni pražské university.“⁹

Byl pátek. Sestry Teufíkovy mě pozvaly s sebou na zijáre k hrobu Abdul Kádyra. Poutní „návštěva“. Přinesly s sebou pro mne plášť a závoj. 'Abá bagdádské muslimky je černý kimonový přehoz, vlněný nebo hedvábný. Dokud není horko, je docela pohodlný. Ale jen pokud není nutno udržovat úzkostlivé zahalení, a to ubohé muslimky, utlačované mužskou společností, musí zvláště v městě dodržovat. Pro ulici nosí přehozy dva. Spodní navlékají na paže tak, že zakrývá šiji, ramena a lýtka, vrchní přehazují přes hlavu. Pod něj natáhnou hustý obdélníkový závoj, spojený na temeni stehem. Tato „búšije“ zastře městské ženě bílý den a učiní z ní anonymní bytost. Vidí ulici, jsouc sama neviděna. Nikdo se k ní nesmí přiblížit. I Teufík, když doprovázel sestry ke kočáru, se držel před námi na deset kroků a dorozumíval se s nimi nepatrným pokynem.¹⁰

V iráckém hlavním městě zůstává dosud většina obyvatel nomády i v domě. Obývací místnosti v poschodích obývají jen v zimě. Začátkem května se stěhují v noci na volný vzduch, co nejvýš, t. j. na střechy. Za dne se zdržují v přízemí nebo ještě raději v podzemí. Sklepní serdáby mají komínové větrací průduchy, jež vyústují ozdobným způsobem na okrajích teras. Nábytek nutně odnáší stálé přemísťování a hlavně letní polévání dlažby. Ze všech domovních svršků jsou koberce nejtrvanlivějším druhem stěhovavého člověka. Na jaře se sbalí a podzim co podzim jsou znovu připraveny k užití. ...Koberce, překrásné dílo lidských rukou. Škoda jen, že dosud jsou často dílem obětovaných ruček dětských. Že v jejich barevné poesii se tají utrpení životů, umučených na samém prahu tvůrčího díla. Děti, jež tvořily a pracovaly do úmoru v letech, kdy si měly jen hrát...¹¹

Objednala jsem z vlasti zařízení, potřebné k vybavení chirurgického ústavu. Doufala jsem, že do podzimu by mohlo být vše na místě. I česká diplomovaná sestra by v té době už mohla za mnou přijet. Zbývá jen najít vhodný dům. Nejnutnější zařízení pro ordinaci se objevilo u židovského lékárníka v hloubce tržiště. Skoupil po válce britské zdravotnické zásoby. Sanitní předměty byly napěchovány jako

⁹ Rukopis vzpomínek s. 175.

¹⁰ Rukopis vzpomínek s. 178.

¹¹ Rukopis vzpomínek s. 181.

haraburdí v chodbě a na dvorku za starou lékárnou v bagdááském bazáru. ...Ještě ani nebyla ordinace hotova a už přicházeli nemocní. Nebo jejich rodinní členové s žádostí o lékařskou návštěvu. „Za tu doktorku byste měli poděkovat československé vládě,“ řekl Mustafovi Kámilovi Arab Ismail Saffár.¹²

Na zídce zborceného plotu sedí osmahlý hošík. Má na sobě rozedranou košilku. Je asi jedenáctiletý. Ani nepřimhuřuje velkých černých očí, ač je v plném slunci. Jaká krásná, jemná tvář. Dívá se do dálky, vyhýbá se pohledu na auto, ve kterém sedí žena. Je ohleduplný, jako dobře vychovaný muslim. Utahuje si vyšívaný opasek vybledlých barev. Čeká také, až bude most znovu schůdný? Proč tady, v úpalu, a ne někde ve stínu? Ale zabrala jsem se ve vlastní starosti a zapoměla na chlapce. Z myšlenek mně vytrhli dva zvláštní pocestní. Zastavili se u vozu. Pukovali po mně a zároveň pátravě hleděli oběma směry po liduprázdné cestě. Zdálo se už pravděpodobně, že sáhnou aspoň po kabelce, která ležela volně na sedadle. A v tom vidím, že seskakuje s plotu dětská postavička a ukazuje k mostu. Neodolatelný pohyb je vybízí k chůzi. Váhavě se dávají do kroku. Hošík stojí ještě chvíli na cestě a dívá se za nimi. „Takoví – nemají rozum. ’Akl mú ’edhom.“ Prohodil, jen napolo obrácen ke mně. Zas se vrátil k plotu a usedl na hromadu ztvrdlého bláta. Za půl hodiny přišel řidič. Rozhovořili se. Muž s dítětem? Ne, dva dospělí. „Jakou práci děláš?“ Ptá se velký malého. „Teď jsem bez zaměstnání.“ „Přišel jsi o ně?“ „Ano. Není práce. Dělal jsem za kamary. Teď ani to není.“ Trnu. Pracoval za jeden a půl naší koruny denní mzdy. „Čím je tvůj otec?“ „Nemocen.“ „A matka?“ „Mrtvá.“ „Zlá doba.“ Pokyvuje šofér, hledě do země. „Šugl mákuš. Není práce.“ Chlapec neumí ani číst, ani psát. Vychovala ho bída a bolest. A jaký je to velký člověk, toto malé dítě. Jak ušlechtilé srdce skrývá jeho zašlá, kaliková košilka. Gentle-man, jemný muž, si říkají bezvadně oblečení, kteří na se vzali organizační práce v jeho vlasti a starost o veřejné blaho. Ale k jak vysoké úrovni pojmu „gentle“ zavazuje takováto výše zdejších prostých gentlemanů.¹³

Po návratu z mé první návštěvy v a’zamijské koleji jsem našla doma lístek od profesora Ezzedýna. Vyučuje následníka trůnu Gázího. Mluvil s ním o mně. Před chvílí mi ve spěchu zašel oznámit, že si mne iracký král přeje poznat. A to hned zítra. Ezzedýn píše: Jedte drožkou ke královskému úřednímu paláci a zeptejte se na Rustem Hajdar bega. Ten Vás uvede... Ministerský předseda Jasín Paša mne

¹² Rukopis vzpomínek s. 184.

¹³ Rukopis vzpomínek s. 204–205.

Svatební fotografie Vlasty Káralové a Jiřího Silvia Di Lotti v Praze (1927)

okamžitě uvedl ke králi. *D ž e l á l e t e l m e l i k* ho oslovují po arabsku. Zdvihl se z pohovky a šel mi vstříc, oblečen po západním způsobu. Vítal mne s prostou srdečností. Pokynul mi na místo vedle sebe. Jásín paša se za svého pobytu v Evropě zdržel deset dní v Československu. Zaujalo ho. Budila jeho pozornost pokročilost našeho státu. Král naslouchal našemu rozhovoru a co chvíli se obracel k pašovi s poznámkou o mé arabštině. Začal se mne vyptávat na vyučování tohoto jazyku u nás. „Jen na universitě. Klasická arabština. Je to možné, že váš učitel nikdy nebyl v Arabii? Nu, může z vás mít radost. Ze všech cizinců, kolik jsem jich poznal, jen jediný Francouz vyslovoval tak dobře jako vy. Ten snad mluvil ještě lépe, ale on strávil dlouhá léta v Syrii a vy jste ze země, kde není Arabů.“ Po černé kávě a asi půl hodinovém rozhovoru jsem vstala. „Těšíme se srdečně z vašeho příchodu do Iráku,“ řekl král při loučení. „Doufáme, že tu zůstanete trvale. Upřímně si to přejeme.“¹⁴

¹⁴ Rukopis vzpomínek s. 211–213.

Koncem května mne zavolali poprvé k porodu, do hloubi uliček muslimské čtvrti. ... Ohlížím se, kam mám jít za rodičkou. V nejzazším rohu dvorku se choulí do pláště v jediném chumlu skupina žen. Na můj dotaz po rodičce mi ukazují na svůj střed. Mladá žena tam opírá hlavu o ramena družky, již spočívá na kolenou. Za jejími zády, v podřepu, koná jakási stařena úkol porodní asistentky. Na mou prosbu pospíšila dvě děvčátka rozdělat oheň. Dcerušky rodící matky. Do pocínovaného kotlíku daly vodu, shánějí úzkohrdlé konve. Za chvíli už mi nalévají na ruce, myji se. Slyším, jak ženy nutí rodičku napít se z misky, ve které je jakási bylina z Hedžazu. Mé drhnutí rukou způsobilo podiv. Zbytečně důkladné, zbytečně dlouhé. Náhodou opravdu bylo zbytečné. Než jsem mohla rodičku vyšetřit, byla tu růžová holčička. Babička ji zachytila do pleny pod matčiným šatem a přítomné ženy ji přivítaly zpěvavým hlasem. Co mne udivilo nejvíc – div mě neobjímaly. Tvrdily, že jsem přinesla štěstí. „Nefesič tajjib.“ Dobrý dech máš.¹⁵

Koncem léta jsem prohlížela opět domy, nabízené k pronájmu. Hledala jsem budovu, vhodnou pro dispenzář, pro operační sál s příslušenstvím a hlavně: dům, který by měl také místnosti k ošetřování ležících nemocných. ...Ostatně už nebudu sama. Druhého října dojela za mnou do Bagdadu česká diplomovaná sestra Ruth Tobolářová.¹⁶

Po úřední kontrole vydal bagdadský Zdravotní úřad povolení k zahájení provozu. Československý chirurgický dispenzář, m u s t a u s a f ě c h o s l o v a k , byl uveden v život.¹⁷

Práce přibývalo. Snažila jsem se získat ještě druhého lékaře nebo lékařku z Československa. Některý zájemce nebyl dosud hotov s odbornou přípravou, jiné odradilo jazykové studium.¹⁸

Měla jsem ráda naše mnohonárodní iracké pacientky. Arabky, Peršanky, Kurdky a Indky, vesměs muslimky se jmény Paprsku, Perly, věnce a Květu, Korun a Krásky. A vedle nich jména značící přátelství, laskavost, ušlechtilost a dobrotu. Biblická jména křesťanek a Izraelitek zpestřují Broskve a Jablka, Slunce, Štěstěna, Vítězství. Líčily své svízele se svérázným půvabem, malebnými slovy. Stezky i ná-

¹⁵ Rukopis vzpomínek s. 215–216.

¹⁶ Rukopis vzpomínek s. 220–221.

¹⁷ Rukopis vzpomínek s. 224.

¹⁸ Rukopis vzpomínek s. 232.

řek mísily s neustálým zehráním. „Ať žijete tisíc let. Nechť je klidný váš spánek. Ať jsme já obětí za vás. – Bůh osvěž tvé srdce. Dej ti zdraví, zachovejž tvé rodiče. Uchovej ti bratra“, říkávaly při vyjadřování díků. Zmiňovaly-li se o mrtvých, připojily: „Kéž jsou vám přidána léta jemu ubraná.“ Byly-li nuceny mluvit např. o zvracení, neopomněly dodat: „Růžovou vodu na tvé tváře.“¹⁹

Jednou k večeru přišla matka pacienta Achmeda se žádostí, abychom jí dovolili „vykouřit“ místnost, ve které byl ráno její syn operován. Její Achmed, dospělý muž, se tak bál elektrokoagulace, že se mu ještě odpoledne, po návratu domů chvěje srdce. Proto Umm Achmed²⁰ přinesla s sebou na kovovém podnosu hromádku žhavého dřevěného uhlí. Dostala ovšem se vši ochotou žádané dovození. Posypala řeřavé oharky prosolenými otrubami. S doutnajícím „obětinou“ pak obcházela koagulační přístroj i operační lehátko a opakovala zařikávací formulí:… „Andělé dobří, ten kouř je pro vás. Neškodte nám, ni my budeme škodit vám. Kouř je váš, náš syn patří nám.“ …Irak býval domovem magie. Většina jeho lidových zvyků nekoření v islámu, nýbrž tkví hluboce v dobách předislámských. I mladá Kurdka, která léčí u nás svou obrnu, je přesvědčena, že jí způsobili nemoc zlí duchové. Proto neopomíná žádný z osvědčených prostředků k jejich zažehnutí. Denně si dává přinášet nové výpisky z koránu. Ne ke čtení, neumí číst. Zašijí jí je do kousku látky nebo kůže a připevňují tak, aby se dotýkaly těla. Na obou pažích má už nad lokty po řemínku s koženým pouzdrem amuletovým. Řada větších a menších pouzdérek visí na šňůrce na krku. Celý věnec čerstvých modliteb, zašitých v surovém hedvábí, chová na hlavě pod hedvábným šátkem, stočeným v turban. Předčítač koránu, který dodává verše, ujistil rodinu, že nemoc určitě způsobil džinn. Vnikl do těla a usadil se v hlavě. Mulla navštívil několikrát nemocnou. Pomodlil se při té příležitosti také nad panthostatem, kterého se pacientka bála.²¹

Nejdůležitější životní událost, zrození, obetkává mnoho pověr. V příbytcích rolníků a řemeslníků kladou obyčejně žíněnku rodičky na udusané zápraží uvnitř dvora. Místo posypou popelem. Příbuzné a přítelkyně naplní dvůr....Rozhodně v žádné domácnosti, ani nejskromnější, nechybí kovové konvice a pocínované mísy na vodu. Jsou tu uzly s čistým prádlem, uzly s výbavou novorozence. Sotva ho vykoupou, obléknou mu atlasový živůtek a blyskavý pláštík a řasy mu natrou kuchlem tak, aby štěrbina oční byla černidlem řádně prodloužena. Matce

¹⁹ Rukopis vzpomínek s. 233.

²⁰ Tzn. matka Achmeda.

²¹ Rukopis vzpomínek s. 260–261.

vsunou pod podušku dýku proti džinům. ...Sedm dní trvají největší obavy, proto dávají rodiče pít jen převařenou vodu a chrání ji i dítě amulety před neviditelným nebezpečím. Mohl by jim uškodit *d e c h i o č i* příchozích. Zvláště nebezpeční jsou lidé naříkaví a uplakaní, ale i ti, kdo vzdychají obdivem. Snadno uhranou modroocí a „znamenání“, osoby s mezerou mezi prostředními řezáky nebo ploskonozí. ...Ale bagdáský novorozenec se nebrání jen trpně doma proti uhranutí. Hned první tři dny jeho života jsou zasvěceny výpravám do města. Musí spatřit svět, nemá-li ho v něm později nic zlého potkat. Ukáží mu aspoň čtyři části města – Bagdad má tři a sedmdesát městských čtvrtí. Začnou historickým dělem v Mejdánu. Stojí před arsenálem, zbytkem z paláce chalífy Ma'múna, syna Hárún-ar-Rašídova. Obejdou třikrát dělo, třikrát vsunou hlavu novorozence do třistaletého jícnu, spoutaného řetězy. Potom sejdou uličkou k Tigridu, aby spatřil nový občan jeho šedozelenavý proud. Druhý den ho zanesou do čtvrti koželuhů a potrou mu tříslavinou čelo a bradičku. Třetího dne vede cesta k barvířům. Stopy rozmanitých barev mu zůstanou na kabátku. Ostatně je záhodno, nakouknout s ním i do trhu a do vládní budovy.²²

Zejména jaro a léto je v Iráku těžkou zkouškou pro nemluvně a batole. V Bagdadě umírá každé třetí dítě během prvního roku života. Nejsou to výlučně děti zanedbané, jejichž okolí věnuje víc pozornosti ochranným kouzlům než čistotě a vhodné výživě. Umírají i krásné děti velmi pečlivých matek.²³

Královna Chuzejma, manželka Fejsala I., sedávala o svých přijímacích dnech beze slova v rudém sametovém křesle v přijímací síni „Červeného paláce“. ...Gertruda Bellová a jiné Angličanky, znalé dvorských způsobů, se vynasnažily sice, naučit Bagdadanky, jak se mají klanět královně – ale může naškrobená forma dát hřejivou náplň lidským vztahům? Ostatně i tyto pěkně oblečené Iračanky jsou v jádře tak přirozené, jako jejich sestry v prostých hrubých pláštích a bavlněných šatech. Klanět se tak, že si zpola sedneš, jim je k smíchu. Ne, na tu komedii nenaleť. Zdraví vesměs navyklým starým, důstojným, zdejším, občanským způsobem. Ale i královna Chuzejma je v soukromém životě prostá, přirozená žena. Vytrpěla hodně ve svém životě a možná, že neshledává valným pokrokem v osobním štěstí být společensky první mezi iráckými ženami. Vždyť země přijala krále – přistěhovalce²⁴

²² Rukopis vzpomínek s. 264–266.

²³ Rukopis vzpomínek s. 268.

²⁴ V roce 1921 bylo vyhlášeno irácké království pod britským protektorátem. Do čela domácí vlády postavila Velká Británie hedžázkého knížete emíra Fajsala.

nevraživě. ...Sedíme v malém rohovém pokoji. ...Zavolali mne na radu osobního lékaře královské rodiny, dr. Sindersona, ke královnině sestře. ...Dívka s děravou punčochou přišla odhánět mouchy s čajového stolku. Před chvílí jí vyčinila královská paní, že přinesla kávu bosa. „Není ti hanba?“ dodala při pohledu na osmahlé nohy. Ubohé děvče, shledává asi naprosto zbytečným trápením, nosit v tomto horku ještě dlouhé punčochy.²⁵

Krok koní v uličce Řeholnic vyvolal Mahdyho²⁶ před dům. „Čeká na tě host, chátún“. ...Po pavlači přechází neklidně, hlavu skloněnou, známá postava. Profesor Ezzeddýn. Co to? Co se mu stalo? Vypadá docela neobvykle. „Umm Kajs, profesore?“ „Díky, díky. Umm Kajs je zdráva, i Kajs a Ma'an. Ale...“ Je tak rozrušen, že ztratil nadobro

svou výmluvnost. „Narodila se nám dcera.“ „Jaká radost, Ezzeddýne.“ „Ano, měli by radost. Přáli si dceru. Abú Kajs²⁷ jí dávno před narozením připravil jméno: Ríme. „Bílá gazela“. Jenže... „Co se stalo? Není snad zdráva?“ Byla by, ale přišla

Vlasta Di Lottiová před narozením druhého dítěte při sběru hmyzu na březích Tigridu. Na snímku vlevo Anna Kálová s vnukem Radborem (1930)

²⁵ Rukopis vzpomínek s. 291–292.

²⁶ Bagdádský sluha MUDr. Vlasty Kálové.

²⁷ Umm Kajs a Abú Kajs znamenají otec a matka Kajse.

na svět s úplným rozštěpem horní čelisti a patra. Otec se tak zhrozil znetvořené tvářičky, že ztratil rozvahu. Neměla by se hned utopit v Tigridu? ptal se v ohromení porodní asistentky. „První etapu operativní rekonstrukce můžeme podniknout hned. Uvidíte, že Ríme bude moci sát a bude vyhlížet jako jiné děti.“ „Kdy?“ „Přineste ji zítra. Patro se spraví později.“ Byla jsem ráda, že jsem neměla zbytečně poruce všechny nástroje, potřebné k plastickým operacím rozštěpu. Odešel uklidněn. Druhého dne přinesli Ríme. Udělali jsme před operací snímek. Když jí přinášeli za týden k odstranění stehů, usmívali se už oba, otec i matka. Bylo to hezounké děvčátko. Prospívalo tak dobře, že před začátkem jara mě požádali rodiče, abych na ni přenesla z matky ochranný kožní vstěp proti bagdadské bouli. Nač čekat, až se nakazí a zhyzdí ji znovu leishmaniosa? Dost na tom, že poznamenala na celý život Kajse. Tomu se vyvinula na hrotu a hřbetu nosu. Změnila kůži nosu v jedinou plošnou jizvu. Pokoušela jsem se právě ochránit bagdadské novorozenče proti nákaze transplantační cestou. Skutečně se po přenesení vstěpu z matky, která prodělal bagdadskou bouli po svém přistěhování do Bagdadu, Ríme na jaře ani v létě v Iráku nenakazila.²⁸

Pevná ruka spočinula na mé. Má na malíku prsten, jehož kámen mi býval obrazem milovaného kraje – zeleň luk a lesů, sytá hněd čerstvě zoraných polí, zlato jihočeských slunných dní. Symbol, který zpečetil mé zasnoubení s potomkem veronských Garibaldovců. Místo něho se ocitl na mé dlani křehký ovál barvy Tigridu, broušený rukou dávného brusiče, nošený možná v prstenu, možná v jiném šperku neznámou ženou v této kdysi zalidněné, kvetoucí planině Šinar, v sumerském edenu. 19. června 1927 jsem se provdala. Byla neděle. Pro naše nemocné všední den. Od rána plnili dvůr s naléhavými dotazy. Potřebovali ještě vyšetřit, museli mít jasno v tolika věcech před mým odjezdem, stanoveným na následující ráno. Čekajících bylo dost ještě v deset hodin, kdy francouzská spisovatelka, naše sousedka, poslala lístek s dotazem, bylo-li by mi milé, aby mě přišla pomoci strojit? Oh, oh, místo podobných slavnostních starostí jsem musela hledět, aby během hodiny, která ještě zbývala do obřadu, byly uspokojeny stesky mých pacientů. Věděli jen o svých bolestech, a věděli, že zítra odjízďím. Do Evropy, na tři měsíce. Československý dispenzář musel na tu dobu přerušit činnost.²⁹

V pondělí časně ráno vyjíždí z Bagdadu automobilový konvoj směrem na Damašek. Jaké to oči na mne upřeně hledí? Teskné, žaluplné oči. Žena v červenobílém

²⁸ Rukopis vzpomínek s. 296–297.

²⁹ Rukopis vzpomínek s. 304.

pruhovaném plášti, pod žíněným chránítkem obličeje zdviženým k čelu, se mne nestrhuje pohled. Proč právě ona mne vyprovází?... „Je mi ještě pomoc?“ ptávala se, když k nám přicházívala v posledních týdnech. Je to chudá Izraelitka. Muž jí hrozí, že se s ní dá rozvést, nebude-li mít dětí. Na můj pozdrav a úsměv odpověděla se smutnou ztrnulostí. Bezmocně a neodbytně se na mne dál dívá, oči nestrhuje. Je mi hořko. Což jsem neudělala vše, co bylo v mé moci? Jako bych ještě teď mohla přispět. Ke všemu mi její žalný pohled drásá srdce pod druhou, mnohem horší tragedií: mám podezření, že v severní části nechávám bez pomoci Umm 'Ali, Matku beze jména, jednu z žen, mně v tomto městě nejdražších. A měla jsem donedávna možnost ji zachránit. Odmítla i vyšetření, což potom operaci. Ona, která se ustavičně stará o všechny druhé v domě, pro sebe nechtěla přijmout, co bylo nutné, nemá-li být zakrátko pozdě. Stydí se. Ukáže se aspoň planou má obava z rakoviny? Smutné oči mladé židovky by mne byly stejně navždy trápily, kdyby nebyla po mém návratu na podzim nepřišla s pokojnou tváří, v novém plášti. A koncem zimy se jí narodil syn. Manželství bylo zachráněno. Zato mi nikdy nebylo tíže, než když opravdu umírala rakovinou matka, která pozbyla svého jména Umm 'Ali ...³⁰

V červnu 1927 jsem vzala s sebou³¹ pro Národní museum sbírku pouštních rostlin a krabici různého hmyzu, hlavně brouků a motýlů. Na egyptských hranicích vidí celníci v každém cestujícím možného pašovatele opia nebo hašiše. Hmyz může představovat škůdce, který vnese do země nebezpečný mor. Sotva nahmatala úřední ruka, že z tlusté knihy třetí zvláštní kořen, hodila vítězoslavně kufr na druhou stranu celnice svému představenému. Dopadl otevřený doprostřed místnosti, a s třeskem se z něho sypalo víko i obsah dřevěné krabice, kterou jsem předtím tak úzkostlivě ošetřovala. Co bylo platno, že přednosta uznal zavazadlo za nezávadné? Z entomologické sbírky zbyly jen samé krovky a křídla. Rostliny nevypadaly o mnoho lépe. To už nebyl museální dar. Smetí a ostuda.³²

Do Rustemie, kde předtím nebylo endemické kožní leishmaniosy, se přistěhovalo děvčátko s rozpadlým leishmaniosním vředem. Naskytl se příležitost prokázat přirozený způsob přenosu. Vzácná příležitost pro naše badatele, řekla jsem si, a začali jsme pečlivě sbírat, zalévat a posílat s důkladnými záznamy muchničky

³⁰ Rukopis vzpomínek s. 306.

³¹ Tj. do Československa, kam MUDr. Vlasta Kálalová odjela se svým manželem v roce 1927 na svaatební cestu.

³² Rukopis vzpomínek s. 308.

z blízkého i vzdáleného okolí dítěte, jež se mohlo stát zdrojem nákazy. „V Paříži mi závidějí iracký materiál,“ napsal nám sice doc. Drbohlav, ale sám ho nadobro pohřbil. Marně jsem se dotazovala na potvrzení zásilek a na výsledek vyšetřování zaslanych flebotomů.³³

O půlnoci 27. července mne zavolali k umírajícímu synáčkovi arabského lékaře z Hilly. Při sestupu s terasy mnou projela zvláštní jemná bolest. Ohlašuje se už snad mé vlastní dítě? ...Ale snad budu moci ještě během dne splnit své povinnosti. ...Jenže dr. Anagnostides nepochopil. Přišel mne naopak přemluvit, abych se s ním podívala aspoň k jednomu nemocnému. ...Ne nic nechápe. Nač o tom mluvit. Docela jako moji nemocní, také netuší, že co nevidět mohu mít dítě. Ostatně jsem ještě před dvěma měsíci jezdila na koni. Asi nejsou mé rozměry nápadné. ... Sestra Maryša...Dostala vzorně svému úkolu. Svěřujíc se jí, byla jsem jista, že se mi dostane stejně spolehlivé chirurgické čistoty, s jakou jednáme s nemocným na operačním stole. V půl jedenácté už koupala prvního Čechoslováka, narozeného v Bagdadě. Neboť můj muž splnil podmínku, s jakou jsem uzavírala sňatek: stal se československým občanem. ...Chlapec byl zdrav a čilý. ...Přesto však, že se živil mateřským mlékem, v prvních týdnech vůbec nepřibýval. Narodil se 28. července – uprostřed horkého bagdadského léta. V „chladném“ serdábu, kde trávil první dny svého života, bylo 50°C. Venku na dvoře, před vysokými vzdušnými okny, bylo 52°C. Zaplakal-li, posílávaly mne nemocné k němu. „Džáhil jibčí. Dítě pláče.“ Byly ochotny samy čekat, nepokládaly za správné, že pokračuji v práci. ...V polovině března onemocněl rok co rok těžkou trávící poruchou. Byla v prvním roce tak zlá, že katastrofa se již zdála téměř neodvratnou. „To bude zvláštní, doktorko, nepodaří-li se vám zachránit vlastní dítě...“, „říkal Harold Lampard. ... „Alláh ti dej syna, který bude žít“. Je třeba prodlít v zemích kolem Perského zálivu, aby člověk pochopil všechn obsah tohoto přání arabských matek.“³⁴

Československý dispenzář se na podzim 1929 přestěhoval na jiné místo v ústřední bagdádské čtvrti. ...Sestra Maryša se právě vrátila z Čech po dovolené, strávené doma. A s ní přijela moje matka. Anně Káralové bylo tehdy šedesát tři roků. Měla v Praze dvě vnučky, Věru a Olgu, Radbor však byl jejím prvním vnukem. Zatoužila a vypravila se za ním.³⁵ ...A následující zimy, právě když se rozsvítily minarety sed-

³³ Rukopis vzpomínek s. 309.

³⁴ Rukopis vzpomínek s. 312–316.

³⁵ Srv. Bartošová, K., Turková, M.: *Vzpomínka na cestu z Čech do Bagdádu*, Lidé města, roč. 2002, č. 8, s. 105–112.

mého ramazánu, 26. ledna 1930, se jí narodila bagdádská vnučka. Dostala podle přání svého otce jméno Drahomila Lydia. Jiří Di Lotti toužil po dceři, a žádné české jméno se mu nezdálo tak jako toto vystihovat skutečnost, že je mu ta malá bytůstka „dvakrát milá“.³⁶

Jelikož jsem chtěla doplnit entomologické sbírky našeho Národního musea také materiálem ze severnějších oblastí, rozhodli jsme se i my onoho léta pro cestu do Kurdistanu. Z Bagdadu jsme vyjeli 6. července. U volantu můj muž, vedle něho arménský řidič Mušejch. Mezi blatníky jsou na stupátcích upevněna zavazadla, většinou stanu a tábořících potřeb. ...Na horském svahu se objevuje vodní

Jiří Di Lotti s Radborem a Drahomilou Lydií v Bernarticích (30. léta)

nádrž: železniční stanice k a r a g á n s k á. Tady nám kyne odpočinek. Je tu noclehárna. ...Jednoduchý domek, a jakým přepychem je v této pustině. ...Veliká úleva, jedete-li s tříletým a pětiměsíčním dítětem. Pálí venku polední slunce. Je-li ve stínu otevřené verandy 45° C...³⁷

³⁶ Rukopis vzpomínek s. 324–325.

³⁷ Rukopis vzpomínek s. 326–328.

I my pokračujeme po jednodenním odpočinku v Kerkuku v další cestě na Erbil. V jednom z jejích zastrčených příbytků mě přijímá štíhlá žena v černém a temně modrém národním kroji. ...K venkovskému příbytku jejího bratra je ještě tucet kilometrů po rozpálené prašné rovině. My jsme tam dojeli za dokonalé nespokojenosti nejmladšího člena rodiny. Drahomila má hlad. Na zasklené verandě harému obklopilo půl tuctu žen plačící děcko. Hned poslaly do ovčince nadojit mléka. ...Dívky i kulatoučká vlídná hlavní „chůva“ rozhodly, že maličké určitě chybí ke spokojenosti kolébka. Netrvalo dlouho a přinesly odkudsi z domácího skladiště tuto důležitou harémovou součást. Lehounká hračka z dřevěných dých. Několik párů oblych paží najednou se snažilo dokázat, že dovedou uklidnit nemluvně rychleji než Evropanka v bílých plátěných jezdeckých šatech... Kolébku se nepodařilo malou osůbku oklamat. Energicky se domáhá jídla. Čas oběda dávno minul. Hlavy v bílých plachetkách se navzájem poradily. Rozhodnutí je jednomyslné, jen já mu nerozumím. Chápu se tedy činu. Čtvero rukou rozprostřelo plátěnou plachtu. Položily na ní dítě, úplně je do ní zavinuly, a mocnými rozkyvy rozhoupaly vzpírající se balíček. Ubohá Drahomila. Ubohá nemluvnata, která tímto přidušením jsou zbavena hlasu. Kolikrát tímto prostředkem pomáhaly členky této domácnosti bezděky hubit drobné životy?³⁸

Hluboká sedla otvírají výhled na další hřebeny. Přímou před námi leží pohoří Safín dag. Od jeho modrých odstínů se malebně odlišuje hora Saryk, „Červená“. Pod ní leží náš cíl, vesnice Šakláva. Dojždíme k ní v poledním horku. A je nám najednou, jako bychom se ocitli na jiném světě: vůz zastavil u zurčícího potůčku. Nedaleko kyne chlad košatých stromů... Choulostivá věc, volit mezi pohostinstvím zneprátených sousedů. ...A mezi nepřáteli, jen plotem a několika ovocnými stromy oddělen od dolních stráží, se zdvihl druhý den v Sulejmánově sadě stan. ...U něho visela mezi stromy dětská houpací síť. Kousek dál u plotu našla místo rozkládací kuchyňská skříňka s potřebami k vaření. ...Ve vsi jsou vedle muslimských Kurdů i křesťané a židé. Koupila jsem od židovského měditepce baňatou zdejší konvici a tepané stříbrné dýnko s penízkovými přívěsky. Tato část ženského kurdského kroje snad vhodně doplní zlatý nosní kroužek s perlami a tyrkysy, který jsem s nadkotníkovými kruhy připravila pro Náprstkovo museum. Hlavně však se množí naše přírodovědné sběry. Dobře, že šaklávská pošta může odesílat bedničky přímo do Prahy ... Kroj zdejších žen nezadá v okázalosti výstroji mužů. Hlavu mají kolem stříbrného nebo zlatého dýnka obtočenou hedvábným šátkem do širokého turbanu. Na spán-

³⁸ Rukopis vzpomínek s. 331–332.

cích jsou do něho zabrány řetízky penízkových přívěsků. Jsou upjaty do živůtků a sametových kabátců, nosí široké kalhoty. Ruce mají plny zlatých náramků, i když loupají okurky nebo lilek, když přebírají a perou rýži, fazole nebo krájejí dyně. Začínám však s obavou vstupovat do kurdských harémů. Blechy jsou nevyhnutelným příživníkem hedvábného sametového přepychu.³⁹

Já sama po návratu z Kurdistanu vážně onemocněla. Marně jsem se snažila v následujících měsících nabýt sil a současně dostát svým povinnostem. Přitom se tvářím v tvář rostoucí světové krizi zdálo beznadějným čekat, až někdo z Československa bude moci pokračovat v mé lékařské práci. Korespondence s mým pražským universitním promotorem

Vlasta a Jiří Di Lottiovi převlečení do orientálního oblečení. Jiří má vousy nalepené (Praha 30. léta)

zůstávala v tom směru bez odpovědi. Chtěla jsem aspoň přimět zdravotní úřad, aby založil gynekologický dispensář, který by vedla lékařka. Zařízení vlastního ústavu jsem byla ochotna předat mu k hmotnému vybavení. Zdravotní ředitelství

³⁹ Rukopis vzpomínek s. 334–340.

nebylo s to, návrhu vyhovět. Na bagdadské lékařské fakultě vyšetřovala muslimky pro profesora ženského lékařství a porodnictví stejně jako dřív pro nemocniční oddělení masoeur Terází.⁴⁰

„Poslyš, doktorko, vrátíš-li se domu, vezmu ženu s dětmi a pojedeme s vámi,“ řekl rybář Medžíd. Dojatě jsem hleděla do jeho ošlehané tváře. „Jsou u vás oranžovníky?“ zeptal se poté. Po záporné odpovědi se zamyslel. „Sníh?“ „Každou zimu.“ Sklopil hlavu. Díval se na své bosé nohy v červených trepkách. „Nemohl bych u vás žít...“⁴¹

V únoru 1932 přijela má sestra Milada do Bagdadu. V březnu jsme se vraceli přes Egypt, Řecko a Itálii společně s ní a dětmi domů do Čech. Cestu od Tigridu k západní poušti přehlíží Agarguf. Žádný vůz mu neunikne. Jsou proň mizivými body, on pro ně stohem nebo balvanem. Omšelý zikkurat. První vítá a poslední zdraví krátké dny těch, kdo se blíží nynějšímu hlavnímu městu starobylé „Země řek“. Za ním, jako by se svinovala, mizí očím vyprahlá, pouštní pláň.⁴²

MUDr. Vlasta Kálalová-Di Lotti neopouštěla své dlouholeté působiště v iráckém Bagdádu z osobního pohledu zcela spokojena, neboť se jí nepodařilo naplnit úplně vše, co si předsevzala. Objektivně vzato však lze říci, že dokázala, a to především nezměrným osobním úsilím, maximum možného. Díky své odvaze a houževnatosti, nadprůměrnému jazykovému nadání a cílevědomosti vybudovala v Bagdádu velice dobře prosperující nemocnici. Zachránila v Iráku životy mnoha lidem, zejména ženám, ale nepodařilo se po jejím odchodu zajistit další činnost nemocnice, protože se nenašel následovník, který by v její práci pokračoval. Vážná choroba MUDr. Vlasty Kálalové-Di Lotti předčasně ukončila její působení v Orientu. I přesto, že po návratu do vlasti byla dlouhodobě upoutána na lůžko, nepřestávala vědecky pracovat a v době nemoci vznikl i její rukopis vzpomínek, který nebyl dosud kompletně publikován.

Do jejího života později tragicky zasáhla druhá světová válka, která ji 8. května 1945 připravila o manžela i obě děti (všichni tři byli v Boroticích zastřeleni – dr. Kálalová postřelena – ustupujícími německými vojáky). Silná osobnost Vlasty Kálalové-Di Lotti překonala i tuto nejhorší životní zkušenost.

⁴⁰ Rukopis vzpomínek s. 363.

⁴¹ Rukopis vzpomínek s. 364.

⁴² Rukopis vzpomínek s. 364.

Tato zcela výjimečná žena neobyčejného osudu nepřestávala pracovat a starat se o druhé až do své smrti dne 15. února, 1971.

V roce 1967 byla MUDr. Vlastě Kálalové-Di Lotti udělena medaile Jana Evangelisty Purkyně za mimořádné zásluhy o rozšíření poznatků československého lékařství v zahraničí a v roce 1992 byl této významné a do dnešních dnů stále nedoceněné české lékařce udělen in memoriam Řád Tomáše Garrigua Masaryka za vynikající zásluhy o demokracii a lidská práva.

(Použité fotografie jsou z rodinného archivu Kateřiny Bartošové)